

KLOKKEN

't Was in den oorlog... Aan het kanaal in een West-Vlaamsch stadje lagen klokken. De Duitscher had ze uit den toren gehaald en zou ze nu vervoeren. Die Vlaamsche klokken moesten thans dienen, om in Duitschland gesmolten te worden. En van hun metaal kon men dan kanonnen gieten. Die klokken hadden over vreugde en droefheid geluid, met de bewoners meegeleefd, de kinderen bij hun geboorte begroet, de dooden als uitgeleide gedaan naar 't graf... Nu moesten ze in een anderen vorm vernieling en dood zaaien... Zoo is de afschuwelijke oorlog...

Daar lagen ze nu op de kade. Uit de stad kwamen veel menschen er nog eens naar kijken... En ze sloegen op 't brons... Ze wilden hun klokken voor de laatste maal hooren. Ze namen afscheid... Toen bleek het, hoe ons volk zijn klokken bemint. Weemoed vervulde 't harte... Tranen stonden bij menigeen in de oogen.

Over die liefde spreekt men niet veel... Maar bij zulke gelegenheid uit ze zich.

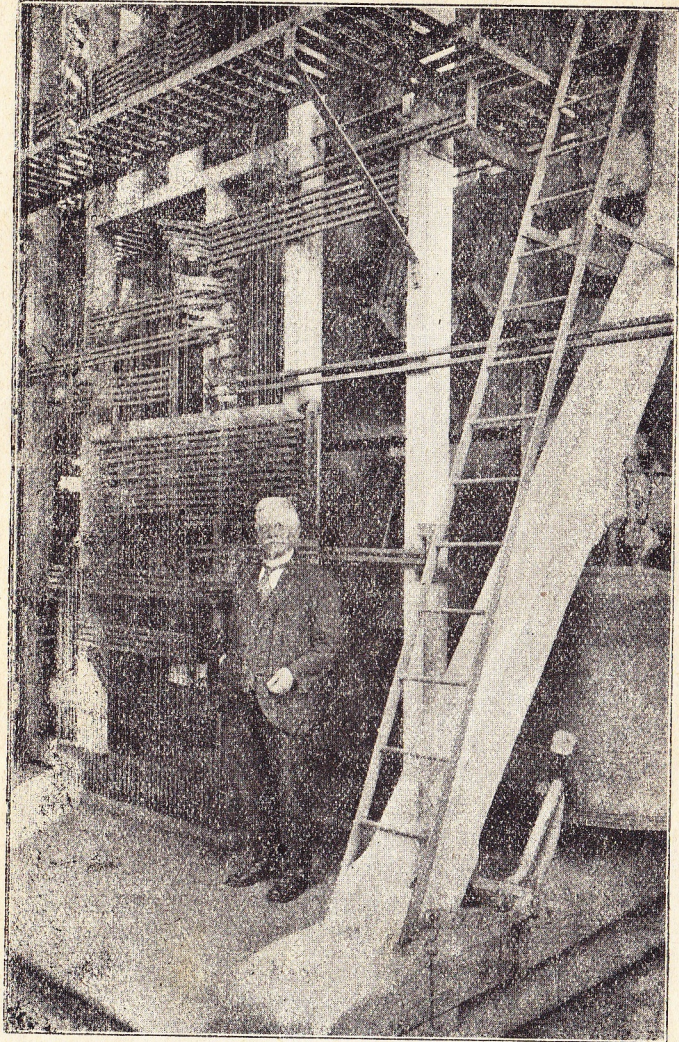
Toen de klok van Lampernisse's kerke in Veurne-Ambacht door de granaten in stukken geslagen werd, namen veel bewoners een brokje van 't brons als relikwie mee (1).

---

(1) Die klok was een der oudste van Vlaanderen. Ze droeg tot opschrift :

Gode si bequame
Maria is min name,
Herman Coene makede mi
M. C. C. C. L II.

Zij was dus in het jaar 1352 gegoten. En in de kerk was een monumentje voor Nikolaas Zannekin.

Meester Jef Denyn bij zijn klokken.

Ik denk aan de klok van Stuivekenskerke... Er schiet mij een geschiedenis te binnen...

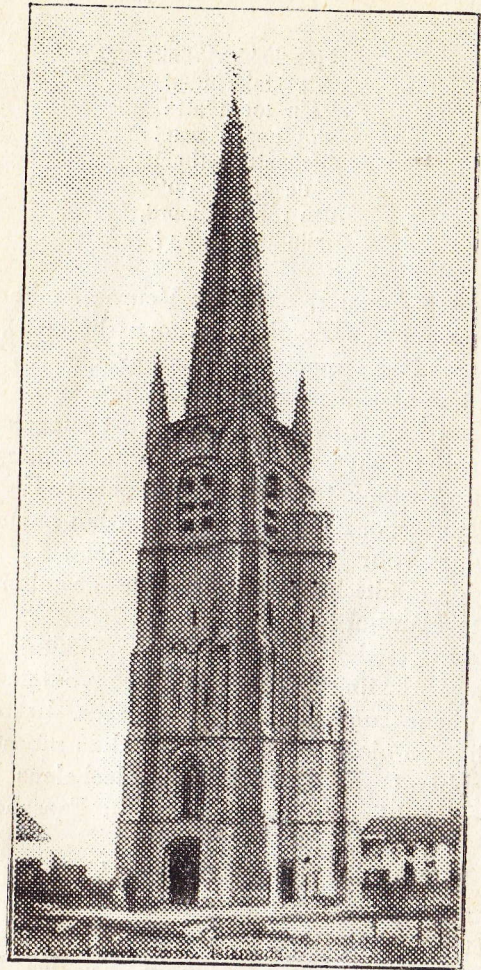
Nog niet heel lang geleden stortte het oude bedehuis van Stuivekenskerke in; men bouwde een eind verder een nieuwe kerk. De oude toren bleef eenzaam staan. De zware klok, die altijd over Oud-Stuivekenskerke had geluid, werd met veel moeite uit den toren gehaald, maar kon vooreerst niet in den nieuwen gehangen worden; daarom bevestigde men haar in een stellage van kloeke balken achter de nieuwe kerk. Elken avond op het politie uur, ging een man haar luiden...

En zie hier nu nog een staaltje van de schalkschheid der Veurne-Ambachters. Zekeren avond beklom de luider als naar gewoonte de stellage, om met zijn voet de klok in beweging te brengen, maar een vroolijke spuitser had stillekens den klepel weggenomen.

De man daarboven spande zich in en de klok zwierde wel, doch gaf geen geluid. Verschrikt sprong de kerel naar beneden en doodsbleek stormde hij een herberg binnen... Er was tooverij op Stuivekenskerke... De klokke zweeg... De luider had misschien wel van ongewijde, verzonken en allerlei behekste klokken gehoord, en ook van heilige. In hoeveel legenden der kuststreek zijn ze gemengd?

Het gemeentebestuur gelastte een algemeene huiszoeking, maar 't was te vergeefs. Wie er den derden nacht naar de stellage sloop, heeft nooit iemand geweten, maar 's morgens hing de klepel weer in de klok...

Toen in de Lente van 1918 Veurne zoo hevig beschoten en zelfs met inval bedreigd werd, dolven de Veurnenaars hun klokken in den grond. De meest geliefde is het « Bomtje ». Zij hangt in den Sint-Nikolaastoren. En al heet ze « Bomtje » toch is ze de grootste der stad en een der oudste van Vlaanderen. Ze werd in 1370 gegoten door Willem van Harelbeke.

De oude toren van Stuivekenskerke, in den oorlog vernield.

In Veurne-Ambacht waren veel oude klokken. Sommigen zijn verwoest. Anderen luiden weer.

En wel mocht Guido Gezelle, Vlaanderens dichter, zingen :

Hoe helder klinkt
de klokkentaal
ten toren uit :
tot negen maal
herhaalt, herhaalt
de klepel, op
den ronden boord,
zijn beegeklop !

't Was het Angelus, dat over Veurne-Ambacht tokte. En 's avonds en 's Zondags galmen die oude, schoone klokken voluit en menigeen staat er naar te luisteren, want men mint die muziek in Kerlingaland.

Toen het land bevrijd was en de teruggekeerde bewoners in het puin wroetten, waren ze verheugd, als ze soms nog een klok terugvonden, zooals te Elverdinghe, Brielen, Boesinge. En we zagen deze dan hangen in een klokkenstoel voor 't houten hulpkerkje.

Door de Duitschers te Oostende gestolen klokken werden te Hamburg teruggevonden.

In andere steden was men zoo gelukkig niet. Ook Roeselare had zijn klokken zien weg voeren. Toen de stad uit haar ruïnen verjongd opreees, bestelde men al spoedig een nieuwen beiaard. Klokken moest men immers hebben ! En Jef Denyn, Mechelens beroemde beiaardier, huldigde hem op tweeden Paaschdag 1922 in.

Deze liefde van ons volk voor de klokken is al oud. Wat een voorrecht was het in de middeleeuwen een groote stadsklok in den toren te mogen hangen ! Het gold als een teeken van vrijheid. En de klok moest schoon zijn. Ze werd versierd met beeldwerk en kreeg een naam en opschrift. Uit dien tijd is de gewoonte

overgebleven, om de klokken te luiden bij feesten en plechtigheden.

Ja de vereering voor klokken werd zelfs bijgeloof. Men leest nog op sommige klokken « Ik verdrijf den bliksem ». En zeker, men meende, dat men bij 't luiden het hemelvuur verjoeg.

Bij onweer luidde men dus de klokken. Ge kent het spreekwoord : « Hij staat te zien, of hij het in Keulen hoort donderen ». De stad Keulen bezit veel kerken met groote klokken, die bij onweer allen luidden, zoodat hun stemmen het geratel van den donder verdoofden. Wie het dus in Keulen hoorde donderen, keek verbaasd op.

Eigenlijk stelde men de luiders aan een groot gevaar bloot, door hen te dwingen bij onweer op den toren te gaan, want hooge punten worden 't meest getroffen.

Er zijn heel wat legenden bekend over de klokken. We zullen er eenige navertellen.

Ziehier hoe de sage luidt van den klokput te Beveren, bij Roeselare. Eens, in den ouden tijd, vierde men aldaar de bruiloft van een der dochters van het kasteel, dat verzonken ligt op de mote (1). 't Was een feest zonder weerga. Ongelukkiglijk, tegen den avond barstte de groote klok, die sedert twee dagen niet ophield te luiden. De nieuwe hergoten klok werd aangevoerd daags voor Kerstdag, terwijl de grijze pastoor weg was 'om een man in sterfensnood bij te staan. Dadelijk werd de klok door het aanwezige werkvolk in den toren geschen. De koster, ongerust, verzocht den pastoor, bij zijn thuiskomst, dienzelfden avond nog de klok te wijden, « want, zeide hij, ik moet dezen nacht luiden om de menschen naar de Kerstmis te roepen ». De pastoor te zeer vermoeid, stelde de wijding uit tot na de Kerstdagen. En zie, toen de koster de nachtmis wou inluiden,

(1) Rond den Haard.

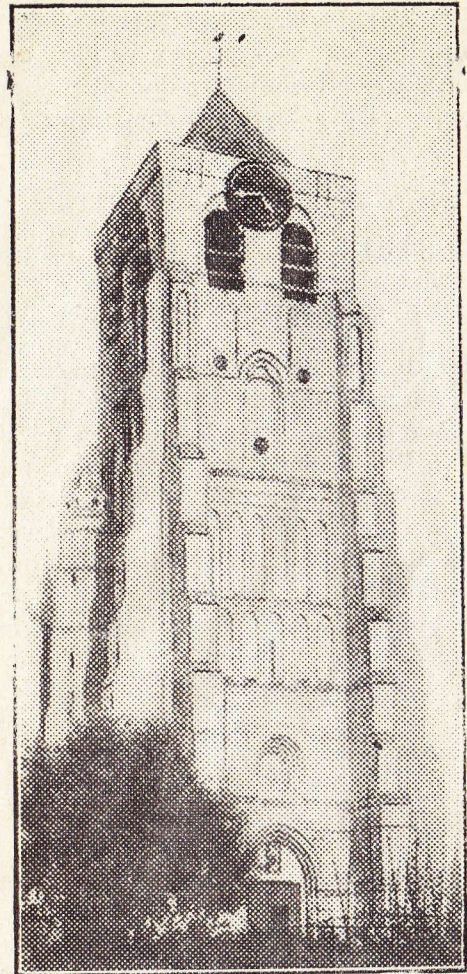
viel de reep voor zijn voeten neer, en op den klokkzolder hoorde hij een vreeselijk gedruisch. Bleek en ontdaan kwam hij beneden geloopt, en de geloovigen op het kerkhof vertelden hem hoe zij de klok uit den toren hadden zien vliegen, en zij was, twee boogscheuten verder, aan den draai van de beek in een kolk gevallen, die zoo diep is als het haantje van den toren hoog. Na de Kerstdagen spanden vijftig kloeke mannen met hun beste paarden zich te vergeefs in, om de verzonken klok uit den draaikolk weer boven te halen : zoodra ze boven water kwam, brak de reep en ze verdween in de diepte. Dat gebeurde tot vijf maal toe, en telkens zonk de klok dieper den grond in, zoodat men het werk moest opgeven. Sindsdien kunt gij ze, elken Kerstnacht, met den slag van twaalven, in den grond van den klokput hoo-
hooren luiden.

Talrijk zijn die verhalen over ongewijde klokken, welke door den duivel uit den toren geworpen werden (1).

In een menigte Vlaamsche dorpen — te Beveren, Belcele, Eeke, Maldegem, Wieze, Assche, Maxenzeel, Liedekerke, Sint-Lenaarts, 's Heeren-Elderen, Op-Oeteren, enz. — vertelt men, dat in putten, vijvers, moerassen of diepten klokken neergezonken liggen, en men te middernacht voor den Kerstmorgen den klank hunner bronzen stem — een klaaggeluid — uit het water of den grond hoort opstijgen. Die klokken zou men kerst-klokken kunnen doopen; de plaatsen, die hen verzwolgen, heet men gemeenlijk klokputten, en daar het meestal ongewijde klokken geldt, welke door den duivel geroofd werden, noemt men zoo'n put soms ook duivelsput (als te Aarseele) of helleput (als te Dendermonde en te Melden).

Ook in het buitenland komen dergelijke legenden voor. Zoo het verhaal van Lochem in Holland. In vroe-

(1) A. De Cock.

De in den oorlog vernielde toren van Woumen in Veurne-Ambacht. — Deze toren bevatte klokken met prachtig akkoord.

ger dagen kwam een pastoor van een andere parochie te Lochem; juist werd er geluid; zijn fijn gehoor merkte onraad: de klokken waren niet behoorlijk gewijd, en door ijver gedreven, sprak hij een vervloeking over de klokken uit. Terstond werden ze door den booze weggevoerd, die ze ieder in een afzonderlijken waterkolk wierp.

« In elk der Kolken plompt een Klok —
En 't zijn voortaan de Duivelskolken.
Zoo vaak het jaar weer Kersttijd bracht
Kwam sedert, puncto middernacht,
De Helvoogd op zijn Klokken trommen; (Staring).

En zeker, lichtgeloovige menschen meenden in den Kerstnacht dat gelui te hooren. Vroeger immers werden dan overal de klokken geluid voor den middernachtsdienst en de lieden gingen ter kerke. Ze kwamen dan voorbij de plaats, waarvan men vertelde, dat er een klok verzonken lag. En zij hoorden den doffen naklank van 't wezenlijk klokgelui in een verwijderd dorp... en beweerden de klokken uit den grond gehoord te hebben.

Ook gewijde klokken verzonken soms in den grond. Aldus te Liedekerke. Vroeger bestond aldaar een vermaard klooster, namelijk dat van O.-L.-Vrouw-ten-Muilen. Onder de Fransche overheersching werd het verwoest en de kloosterlingen verjaagd. — Op zekeren dag vernam men dat de Fransche soldaten afkwamen en voornemens waren de klokken mee te voeren, om er groote stuivers van te maken. Eenige boeren slaagden er in, voor de aankomst der soldaten, de grootste klokken weg te nemen. Doch, in hunne vlucht, werden zij door de Franschen opgemerkt en nagezet. In Liedekerkebosch zaten deze hen reeds zoo dicht op de hielen, dat het onmogelijk bleek hun te ontsnappen. De boeren lieten dan de klok in den brand en vluchtten verder. Maar wat gebeurde er? Toen de Franschen de klok

meenden weg te voeren, zonk zij in den grond, en hoe dieper zij groeven om ze weer boven te halen, hoe dieper zij den grond in drong. Die plaats heet thans nog de klokput. Elk jaar, in den Kerstnacht, te twaalf uren, vertelt menige boer, hoort men die klok luiden (1).

Er liggen plaatsen in zee verzonken, als een deel van Oostende, het voormalig Wenduïne, Hugovliet, enz. Visschers beweerden in den Kerstnacht hun klokken nog gehoord te hebben.

Dit bijgeloof verdwijnt nu toch.

In alle landen hield men klokken voor bezielde wezens, waarvan men zei, dat ze een geest bezaten. En wat vertelde men dan?

Die geesten kijken gewoonlijk door de galmgaten van den kerktoeren; zij zien al wat er in het dorp omgaat, en dringen zelfs met hun blikken tot in het binnenste der huizen.

Die geesten zijn de zielen der klokken, en deze kunnen geen klank geven, wanneer de ziel er niet in is.

Door te luiden met de klokken gedurende het onweder, bidt men de geesten ons te beschermen tegen den bliksem en het onweder te verdrijven.

In Rusland gaat men nog veel verder: in sommige gevallen verbant men daar de klokken, als waren het eenvoudig misdadigers.

Kort voor den oorlog vierde men in de stad Ouglitche met groote plechtigheid den terugkeer van de klok uit het belfort, die in 1593 naar Tomsk in Siberië verbanen werd door een ukaze van den czaar Boris Godounoff. Ziehier de misdaad, door deze historische klok bedreven.

De czarevitch, oudste zoon van Iwan IV, den Verschrikkelijke, czaar van Rusland, werd in 1591 te Ou-

(1) A. De Cock.

glitche vermoord door geheime dienaars van Boris Godounoff.

De moord op den jongen prins, die door het volk zeer bemind werd, verwekte een groote verslagenheid in de stad en, op het bevel der overheden, luidde de groote klok van het belfort alarm, ten teeken van rouw.

Boris Godounoff, vol woede, beschouwde dien maatregel vanwege de stad als een verzet en, bij zijn troonsbeklimming, na den dood van zijn schoonbroeder, den tsaar Theodoor, deed de prikkelbare vorst de overheden van Ouglitche ter dood veroordeelen.

Zijn haat ging nog verder en trof ook de klok, die het nochtans niet kon gebeteren. Boris Godounoff liet ze naar Tomsk verbannen om ze te straffen over het luiden van het beleedigend alarm.

Na drie eeuwen ballingschap werd de klok eindelijk weergebracht in het hersteld paleis van den czarevitch Dimitri.

De groothertog Sergius woonde de plechtigheid bij en gansch de stad vierde vreugdevol den terugkeer der verbannen klok (1).

Maar wat deed Karel V in 1540 met Roeland te Gent? Liet hij die klok ook niet uit het belfort werpen en vernielen, omdat ze 't oproer had geluid! Want, ja, de klokken bezaten een geest... die van het volk, dat ze in den toren hing als symbool van hun vrijheid, om te juichen bij feesten, te rouwen bij droefheid en om de burgers samen te roepen als tirannen de vrijheid bedreigden!

Bij Zoutleeuw ligt een moeras of veen en men vertelt, dat daar een oude klok vergaan is. Dat gebeurde zoo

(1) Ons Volksleven.

...als we de legende willen gelooven. Nolet de Brauwere maakte er een gedicht van :

'k Vertel u hoe de waterplas,
Die men gewoonlijk noemt het Veen,
Gelegen bij Zout-Leeuw, voorheen
Een rijke en fraaie vesting was,
En hoe de plaats zoo maar meteen
Veranderde in moeras.

— Veel rijken woonden in de stad :
Zij vierden hoogtijd voor en na ;
Hun schoorsteen rookte vroeg en spä ;
Zoo rolden ze over 't levenspad
In sempiterna gloria,
En van vermaken zat.

Te vergeefs gingen de arme lieden van de stad bij de rijken hulp afsmeeken. Vooraleer die slechte rijken te straffen, wilde God hen nog eens op de proef stellen en zond den engel Gabriël als bedelaar naar de bedorven stad.

't Was Kerstnacht, en het vros zoo zeer !
Hoe bijtend neep de strenge vorst !
De jachtsneeuw vormde een breede korst
En stooft op dak en straten neer ;
Geen stervling die zich wagen dorst
Aan 't gure winterweer.

— Eén bedelaar slechts was op de been,
En ging de trotsche huizen rond :
« Ga vlegel, pak u weg terstond !
Wij hebben niets met u gemeen. »
Dit norsch bescheid was 't geen hij vond
Bij harten koud als steen.

De engel vervloekte de stad en terstond brak, in een alvermielend onweer, Gods wrake los. En

... 's morgens waren kerk en kluis
Verdwenen in de breede kolk,
Waarin dat onbeschaamde volk
Verzonken was met man en muis,
En eene onpeilbre waterkolk
Bedeekte 't rijk gespuis.

De armen alleen had de Heer gespaard.

Nog als 't Kerstavondfeest ontsluit
Houdt, zegt men, iedereen zich schuil;
Dan spookt het op den waterkuil;
Dan hoort men sissend windgefluit,
Gepaard met onderaardsch gehuil
En treurig klokgeluid (1).

Elders weer vertelt men, dat een kasteel met een boozen ridder in den grond verdween en men in den Kerstnacht nog de klok van het slot hoort luiden.

Een visscher in Zeeland, op wiens schuit ik meevoer, wees me in de Oosterschelde een groote zandvlakte. « Daar lag vroeger een rijke stad », zei hij. « Ze heette Reimerswaal. Maar ze is door het water verzwolgen. En weet ge waarom ? »

— Laat eens hooren, antwoordde ik.

— Een visscher van Reimerswaal ving eens eene meermin. Zoo'n gedrocht leeft in zee en is half visch, half vrouw. De meerman — half visch, half man — zwom achter de schuit en smeekte op droevigen toon, zijn wijfke toch terug te mogen hebben. De varensgezel had daarnaar geen ooren en zeilde de haven zijner stad binnen. Toen stak de meerman kwaad zijn kop boven de golven en riep :

Reimerswale, 't zal u rouwen,
Dat ge geroofd hebt, 's meermans vrouwe
Reimerswale zal vergaan,
't Land van Goes zal blijven staan.

En de zee overstroomde Reimerswale als een straf voor de roofzucht van den visscher (2).

— En gelooft ge dat ? vroeg ik.

— Natuurlijk... 't Is echt gebeurd. En in den Kerst-

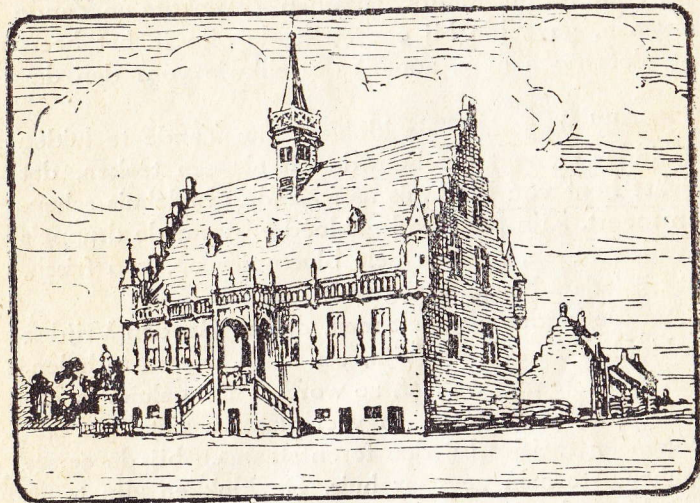
(1) A. De Cock.

(2) Deze legende wordt op verscheidene plaatsen toegepast. We hoorden ze ook te Damme, bij Brugge, uit den mond eener inwonerster.

nacht hoort men soms nog de klokken luiden... Zoo maar uit zee... want meestal is die vlakte overstroomd.

— Ik heb gelezen, dat Reimerswaal door stormen vernield werd... niet in een nacht... maar bij stukken en brokken in vele jaren, zelfs van 1530 tot 1635.

De visscher schudde 't hoofd over die ongelukkige stadsmenschen. Hij zou nog wel andere dingen kunnen vertellen, maar hij haalde er immers toch geen eer van. De vreemdelingen wisten alles beter. Zoo, zoo, beston-

Het stadhuis te Damme, waarin een der oudste klokken hangt. den er geen meerminnen ? En geen geesten, spoken en heksen ook, zeker ? Dan was hij beter op de hoogte.

Och, 't is te begrijpen dat bij die legenden de klokken ook te pas worden gebracht, want zij zijn het immers, die in tijd van storm en gevaar voor overstrooming de menschen waarschuwen en hen samen roepen om de dijken te versterken.

Te Eernegem vertelde men, dat de kerk in den grond was verzonken, vermoedelijk een herinnering aan de talrijke overstroomingen in het moerenland, waarbij ge-

bouwen bezweken en verdwenen. Maar de klokken onthouden de feestdagen en luiden dan nog uit de diepte...

En te Zande bij Oostende dan! Ridder Geraert bracht volgens een overlevering uit Palestina een stukje van het H. Kruis mede, maar toen hij op zijn reis door de Turken gevangen genomen werd, bond hij de relikwie, teneinde ze te verbergen, onder zijn kous op de kuit vast; tot zijn verwondering verdween het hout in het been. Eindelijk werd de edelman bevrijd en vroolijk reisde hij huiswaarts. Tusschen Zevenkote en Zande gekomen, gevoelde hij een stekende pijn in het been, dat plots open ging, zoodat de relikwie voor den dag kwam.

Tegelijk begonnen de klokken van Zande te luiden en ridder Geraert beschouwde dit als een teeken, dat hij het hout van het kruis aan Zande's bedehuis schenken moest. Zijn been had gebloed en waar de druppels gevallen waren, schoten gele bloempjes op, zoo frisch, dat zij ieders bewondering wekten.

Aan de kinderen vertelt men, dat op Goeden Vrijdag de klokken naar Rome zijn, om Paascheieren te halen. Men hoort ze immers niet, ze worden niet geluid. 's Zaterdag keeren ze terug. In veel plaatsen ziet men dan knapen en meisjes bij den toren staan en bij de eerste klanken, stormen ze naar huis. De klokken zijn terug en hebben de eieren ergens neergelegd. Men gaat deze zoeken in de woning of in den hof... Dit verhaal is een woordspeling op « klokke », zooals men in sommige streken de « klokken » noemt.

Maar genoeg over legenden.

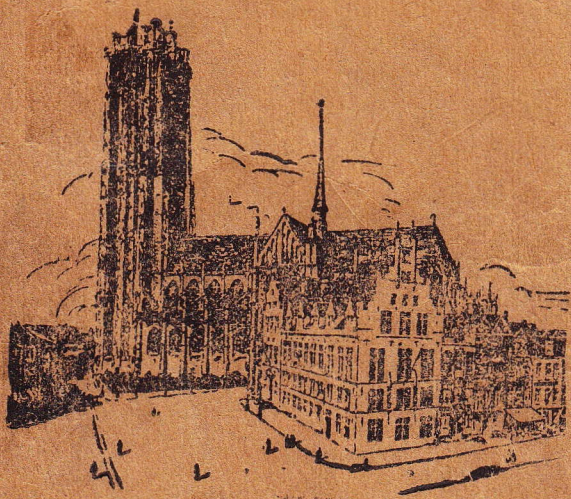
In onzen tijd toont men weer groote belangstelling voor de klokken, vooral voor de beiaarden en daarover willen wij hier wat uitvoeriger spreken.

Wij zullen ons eerst naar Mechelen begeven, omdat daar de kunst om de torens te doen zingen zoo wijd verbreid is geworden en er de meester-beiaardier woont.

A. HANS.

DE ZINGENDE TOREN

Uitgave A. HANS, Kortrijk.